

Теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

УДК 340

Любченко Маріанна Іванівна

кандидатка юридичних наук, доцентка,

доцентка кафедри теоретико-правових дисциплін

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Liubchenko Marianna

PhD in Law, Associate Professor

Poltava Law Institute of Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0001-7090-2403

КЛЮЧОВІ НАВИЧКИ СУЧАСНОГО ЮРИСТА

KEY SKILLS OF A MODERN LAWYER

***Анотація.** Вступ. Ефективність юридичної діяльності істотно впливає на суспільство і державу загалом, адже саме від неї залежить ефективність захисту прав людини, якість правосуддя, ступінь втілення сучасних демократичних цінностей, забезпечення правопорядку й законності в державі. Тому вкрай важливо, щоб юристи володіли тими навичками, які допомагатимуть їм бути максимально ефективними у професійній діяльності в умовах сучасних реалій.*

Важливо розуміти, що швидкий темп розвитку людства, процеси глобалізації, постійні зміни й нестабільність в сучасному світі, висока конкуренція, розвиток нових технологій та інші особливості сьогодення впливають і на те, які навички є ключовими для сучасних юристів. Саме тому тематика дослідження ключових навичок сучасних юристів є вкрай актуальною як для юридичної практики, так і для юридичної освіти.

Мета. Метою дослідження є визначення й теоретичне обґрунтування ключових навичок сучасного юриста, зокрема, так званих м'яких навичок (*soft skills*) для успішної юридичної кар'єри у їх поєднанні із технічними навичками (*hard skills*).

Матеріали і методи. Матеріали дослідження охоплюють наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців, а також результати і висновки великих наукових досліджень. Дослідження було здійснено з використанням загальнонаукових методів: діалектичного, системного, логічного, методу порівняння й узагальнення.

Результати. У статті встановлено, що перелік ключових навичок, якими має володіти сучасний юрист істотно змінився. Доведено, що за сучасних умов успішному й затребуваному на ринку праці юристу недостатньо суто професійних навичок (*hard skills*), таких як знання законодавства, уміння складати правові документи, володіти юридичною мовою тощо. Обґрунтовано тезу про те, що у зв'язку із процесами глобалізації, швидкого розвитку штучного інтелекту, нестабільністю й постійними змінами в світі та іншими чинниками, на перший план виходять саме м'які навички (*soft skills*), які полягають в ефективній комунікації, умінні керувати емоціями, високій стресостійкості, адаптивності, емпатії, здатності вирішувати конфлікти, взаємодіяти в команді та інше. Розкрито сутність і значення емоційного інтелекту, як комплексної навички, яка об'єднує більшість м'яких навичок. Зокрема, описано складові емоційного інтелекту – самоусвідомлення, керування емоціями, самомотивація, емпатія та соціальні навички.

Перспективи. У подальших наукових дослідженнях пропонується більш детально проаналізувати вплив кожної «м'якої» навички окремо на юридичну професію, та детально дослідити методи й інструменти, які допоможуть ефективно й швидко опанувати відповідні навички якомога більшій кількості представників юридичної професії.

Ключові слова: м'які навички, тверді навички, емоційний інтелект, юридична професія, юридична освіта, емпатія.

Summary. *Introduction. The effectiveness of legal activity significantly impacts society and the state as a whole, as it determines the efficiency of human rights protection, the quality of justice, the degree of implementation of modern democratic values, and the maintenance of law and order and legality in the state. Therefore, it is crucial for lawyers to possess the skills that will help them be as effective as possible in their professional activities in the context of modern realities.*

It is important to understand that the rapid pace of human development, globalization processes, constant changes and instability in the modern world, high competition, the development of new technologies, and other features of today's world also influence which skills are key for modern lawyers. For this reason, the topic of the research is extremely relevant both for legal practice and legal education.

Aim. The aim of the research is to identify and theoretically substantiate the key skills of modern lawyers, particularly the so-called soft skills for a successful legal career, in combination with technical skills (hard skills).

Materials and Methods. The materials of the study include scientific works of domestic and foreign scholars, as well as the results and conclusions of large scientific studies. The research was conducted using general scientific methods: dialectical, systemic, logical, the method of comparison, and generalization.

Results. The article establishes that the list of key skills that a modern lawyer must possess has significantly changed. It has been proven that under current conditions, a successful and in-demand lawyer on the labor market needs more than just professional skills (hard skills), such as knowledge of legislation, the ability to draft legal documents, and command of legal language. The thesis is substantiated that, due to globalization processes, the rapid development of

artificial intelligence, instability and constant changes in the world, and other factors, soft skills come to the forefront. These skills include effective communication, emotional management, high stress tolerance, adaptability, empathy, conflict resolution, teamwork, and more. The essence and significance of emotional intelligence, as a comprehensive skill that encompasses most soft skills, are revealed. In particular, the components of emotional intelligence—self-awareness, emotional regulation, self-motivation, empathy, and social skills—are described.

Perspectives. Further scientific research is proposed to more thoroughly analyze the impact of each individual "soft" skill on the legal profession and to investigate methods and measures that will help as many representatives of the legal profession as possible to effectively and quickly master the corresponding skills.

Key words: *soft skills, hard skills, emotional intelligence, legal profession, legal education, empathy.*

Постановка проблеми. Сучасний юрист стикається з безліччю нових викликів, зокрема у зв'язку із процесами глобалізації, стрімкий розвиток технологій, постійні зміни й нестабільність в суспільному житті і законодавстві. У зв'язку з цим набір навичок, необхідних для успішної юридичної діяльності, значно змінюється. Традиційні навички, такі як знання законодавства, уміння складати правові документи, знання правових процедур тощо (hard skills) вже не є єдиними визначальними чинниками успіху. Хоча ці навички, безсумнівно, залишаються важливими, проте їх недостатньо. Сьогодні вкрай важливо поєднувати їх з іншою групою навичок – так званими м'якими навичками (soft skills). Саме вони допомагають ефективно комунікувати з людьми, бути продуктивним та стресостійким, ефективно працювати в команді та вирішувати конфлікти. Саме ці навички, згідно з численними дослідженнями, найбільше сприяють

успіху в кар'єрі і забезпечують високу конкурентоспроможність на ринку праці.

Вітчизняна вища юридична освіта основну увагу все ще приділяє розвитку технічних навичок (hard skills), які притаманні для юридичної професії. При цьому недостатня кількість уваги приділяється розвитку м'яких навичок (soft skills), зокрема – емоційного інтелекту. Це важливо поступово змінювати, впроваджувати відповідні навчальні дисципліни й озброювати майбутніх юристів ключовими навичками, які допоможуть їм бути успішними й затребуваними професіоналами. Такі дослідження вкрай важливі для зміни усталених підходів до розуміння того, яким має бути юрист і втілення більш сучасних концепцій в юридичну освіту та юридичну практику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження важливих навичок, якими мають володіти сучасні юристи, здійснювали такі зарубіжні вчені, як Д. Гоулман [10], Д. Розенберг [5], Дж. Маєр, П. Селовей Д. Карузо [9], К. Тассо [8], М. Акер [12] та інші. До вітчизняних дослідників цієї тематики належать С. Шестакова [2], Д. Сторчай [6], К. Коваль [1], Т. Кочубей [3] та інші.

Дослідження важливих навичок у сфері юриспруденції та ролі «soft skills» в юридичній освіті та практиці, що були здійснені американськими, європейськими та вітчизняними дослідниками мають досить глибокий та міждисциплінарний характер, проте в Україні доцільно поглибити дослідження у цій сфері, щоб забезпечити відповідність юридичної професії сучасним вимогам.

Постановка завдання. Основна задача цієї статті – з'ясувати якими ключовими навичками має володіти сучасний юрист для того, щоб бути затребуваним на ринку праці, будувати успішну кар'єру та ефективно захищати права людини, сприяти втіленню верховенства права, законності й правопорядку в державі.

Виклад основного матеріалу. Навички можна визначити як певні дії, сформовані шляхом повторення, які характеризуються високим ступенем оволодіння та відсутністю сумлінної регуляції та контролю. Тобто на рівні навиків людина діє автоматично, не замислюючись що і як потрібно робити [1, с. 162]. Які ж навички сьогодні можна віднести до ключових у сфері юриспруденції? Звісно, одразу ж напрошується відповідь про те, що юрист має володіти суто професійними навичками – такими, як знання й уміння застосовувати чинне законодавство, складати різноманітні правові документи, володіти юридичною мовою та інші. Це дійсно так, проте якщо проаналізувати вимоги сучасних працедавців до потенційних претендентів на різні посади, то можна помітити, що дуже часто на перший план висуваються вимоги наявності іншої групи навичок, зокрема «м'яких навичок», таких як комунікабельність, емоційний інтелект, стресостійкість тощо.

Терміни «hard skills» і «soft skills» почали використовувати у США в 1959 році у сфері підготовки військовослужбовців. Пізніше ці поняття стали активно використовуватись у сфері бізнесу й психології, та стали загальноновживаними.

Hard skills (жорсткі навички) – це ті професійні знання і вміння, які визначають фахівця конкретної області, тобто вони є актуальними для конкретної професії. До таких навичок у сфері юридичної професії можна віднести наступні: знання основних законів та правових процедур, уміння складати правові документи, володіння юридичною мовою, уміння користуватися довідковими системами та судовими базами даних та ін. Рівень hard skills нескладно виміряти за допомогою іспитів чи тестових завдань.

Soft skills (м'які навички) – це емоційні та комунікативні навички універсального характеру, які є необхідними для успішного професійного й життєвого самовизначення людини та підвищують ефективність роботи і

взаємодії з іншими людьми [2]. До таких навичок можна віднести навички комунікації, управління собою (self-менеджмент), критичне мислення, емпатія, управлінські навички. Комплексним поняттям, яке об'єднує значну частину м'яких навичок є емоційний інтелект. Тобто це особисті характеристики людини, пов'язані із умінням ефективно взаємодіяти з собою та іншими людьми.

Т. Кочубей і Ю. Ткачук відзначають, що в Україні заклади вищої освіти ще й зараз переважно спрямовані на «озброєння» випускників теоретичними знаннями та на формування навичок, безпосередньо пов'язаних із професійною сферою, тобто на формування hard skills. А soft skills часто не розвивають або розвивають лише частково. Водночас українські науковці та практики все більше акцентують на зміщенні фокусування освітнього процесу з hard skills на soft skills та доповненні їх digital skills – стандартним пакетом навичок і компетентностей, необхідних майбутньому соціальному працівнику як представнику сучасного мережевого суспільства [3, с. 44]. Дійсно, вітчизняна вища освіта, в тому числі і юридична, більше орієнтована на розвиток hard skills, при цьому набагато менше уваги приділяється soft skills. Хоча згідно із дослідженнями Гарвардського університету, Стенфордського науково-дослідного центру та Фонду Карнегі, саме від цих навичок залежить 85% успіху в професійній діяльності. Інші ж 15% залежать від технічних знань і навичок – тобто hard skills [4]. Крім того, важливо розуміти, що юридична професія – це передусім про роботу з людьми, тому чисто професійних навичок (hard skills) тут недостатньо, тільки за умови їх поєднання із навичками ефективної комунікації, управління емоціями, емпатією, стресостійкістю та іншими м'якими навичками можна стати успішним юристом в умовах сьогодення. Тому в межах цього дослідження основна увага буде приділена саме розгляду «м'яких навичок».

Професор Дж. Розенберг зазначає, що існує велика різниця між обмірковуванням і аналізом інформації, яким практикуючі юристи й студенти-юристи займаються сидячи за столом вдома чи в офісі, або в бібліотеці, та діяльністю, яку вони здійснюють коли мають справу з реальними людьми. Реальний час, реальне життя й комунікація включає емоції, вивчені патерни поведінки, наші переконання, та інші людські, але неочевидні, особливості [5, с. 1229].

Крім того, необхідність розвитку soft skills пов'язана із надзвичайно швидкими темпами розвитку сучасних технологій та штучного інтелекту, що не обійшло і сферу юриспруденції. Так, вже сьогодні можна спостерігати за активною автоматизацією та діджиталізацією юридичної сфери. Нейронні мережі, чат-боти за короткий проміжок часу аналізують великий об'єм інформації, ймовірність перспективи справи із врахуванням судової практики, складають процесуальні документи відповідно до заданих параметрів, надають якісні юридичні консультації та багато іншого. Цікавий експеримент провели у Стенфордській Школі Права і прийшли до висновку, що юристи повільніші, ніж юридичні технології. Для цього взяли п'ять договорів про нерозголошення конфіденційної інформації, які потрібно було проаналізувати програмному забезпеченню та професійним правникам. 26 секунд було витрачено на аналіз програмним забезпеченням, тоді як юристи витратили на це 92 хвилини [6].

Саме у зв'язку із активною діджиталізацією у Звіті Всесвітнього економічного форуму також зазначається, що до 2030 року люди та машини виконуватимуть приблизно однаковий обсяг роботи. Половина найманих працівників матимуть потребу у вивченні нових ключових умінь та навичок для того, щоб бути готовими до майбутнього. З розвитком штучного інтелекту вкрай важливо розвивати м'які навички, оскільки штучний інтелект ніколи не замінить те, що робить нас людьми. Мова йде про

емоційний інтелект, комунікативні навички, лідерські здібності, вміння працювати в команді тощо [7].

Цікаве дослідження у 2019-2020 рр. провела Кім Тассо в Англії серед великої кількості представників юридичної професії. Метою дослідження було з'ясувати яку роль відіграють м'які навички в професійній юридичній діяльності. Результати дослідження викладено у звіті із 192 сторінок, опублікованому у 2020 році під назвою «Ключові м'які навички для юристів – які вони і як їх розвивати?» [8]. Так, за результатами дослідження було встановлено, що роль м'яких навичок для юристів істотно зросла у сфері забезпечення високого клієнтського сервісу, взаємодії в команді та управлінні нею, розвитку бізнесу тощо. У дослідженні зазначено, що м'які навички – це ключова конкурентна перевага та ефективний захист від автоматизації юридичної сфери діяльності. Які саме м'які навички описані в зазначеному дослідженні? Перш за все, акцентується увага на критично важливій навичці – навичці емоційного інтелекту. Ця навичка розглядається як комплексна навичка, яка об'єднує велику кількість м'яких навичок – самоусвідомлення, комунікативні навички, управління відносинами, розв'язання конфліктів, стресостійкість.

Вперше термін «емоційний інтелект» було введено в науковий обіг двома американськими психологами – Джоном Маєром та Пітером Селовеєм у 1990 році. Вони визначили емоційний інтелект як здатність розуміти свої та чужі емоції, та здатність використовувати цю інформацію як вказівник для подальшого обмірковування і поведінки [9]. Відомим популяризатором концепції емоційного інтелекту став Деніел Гоулман [10]. Саме його концепція емоційного інтелекту є найбільш поширеною в світі. Так, він виокремлює такі складові емоційного інтелекту:

1. Самосвідомість – це розуміння своїх внутрішніх станів, емоційних реакцій, цінностей та переконань.
2. Саморегуляція – це здатність керувати своїми емоціями.

3. Самомотивація – уміння налаштовувати себе на потрібний емоційний стан, який допоможе досягти цілей.

4. Емпатія – розуміння емоцій, потреб і станів інших людей.

5. Соціальні навички – ефективна комунікація, лідерство, співпраця, уміння керувати конфліктами [10, с. 54].

Емоційний інтелект – основа ефективної комунікації, а комунікація – основа професійної юридичної діяльності. Ми підводимо наших студентів, якщо не готуємо їх до впливу їх емоційного життя, а також емоційного життя їх клієнтів на юридичну практику. Юридична освіта має культивувати емоційний інтелект [9]. Вкрай важливою для ефективної комунікації є така складова емоційного інтелекту, як емпатія. Емпатія – це здатність розуміти емоційний стан іншої людини та співпереживати їй. Емпатія допомагає юристам бути більш ефективними консультантами та встановлювати довіру з клієнтами; дозволяє сприймати позицію інших сторін, допомагає вирішувати конфлікти та досягати компромісів; полегшує розуміння та дозволяє враховувати інтереси інших сторін, сприяє ефективному захисту інтересів клієнта [11]. Наприклад, у США тренінги з розвитку емпатії для офіцерів поліції є дуже поширеними. Вони відмічають, що емпатія – це ключ до успішного здійснення поліцейської діяльності. Один із офіцерів поліції у штаті Вашингтон зазначив в інтерв'ю, що емпатія покращує те, як вони здійснюють свою діяльність. Це стратегія безпеки, яка дає офіцерам тактичні переваги. Коли ти розумієш чому людина поводить себе певним чином, ти також знаєш як краще відреагувати на цю поведінку [12, с. 85].

Таким чином, емоційний інтелект – це навичка, яка об'єднує велику кількість м'яких навичок (soft skills) і є ключовою для сучасного юриста. Саме емоційний інтелект у поєднанні з суто професійними технічними навичками (hard skills) є запорукою побудови успішної кар'єри у сфері права. Важливо забезпечувати розвиток вказаних навичок як на рівні юридичної освіти, так і на рівні юридичної практики.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в сучасному світі в умовах глобалізації, швидкого поширення штучного інтелекту, постійних змін та нестабільності у світі м'які навички, зокрема, емоційний інтелект в юридичній діяльності відіграють ключову роль. Важко собі уявити успішного юриста, який не вміє якісно комунікувати з клієнтами, колегами, учасниками судового процесу, який не вміє керувати своїми й чужими емоціями, працювати в умовах стресу й конфліктних ситуацій. Комплексною навичкою, яка об'єднує більшість м'яких навичок є емоційний інтелект, який полягає у здатності розуміти свої та чужі емоції, та використовувати цю інформацію як вказівник для подальшого обмірковування і поведінки. Дуже важливо в межах юридичної освіти та юридичної практики вживати заходи для розвитку м'яких навичок, зокрема – емоційного інтелекту.

Такими заходами може бути введення відповідних навчальних дисциплін у закладах вищої юридичної освіти, проведення лекцій і тренінгів, присвячених окресленій тематиці як для майбутніх юристів, так і для практикуючих юристів розширення й поглиблення наукових досліджень у цій сфері. Це допоможе істотно підвищити якість юридичної діяльності, що сприятиме більш ефективному забезпеченню й захисту прав людини, забезпеченню верховенства права, законності й правопорядку в державі.

У подальших наукових дослідженнях пропонується більш детально проаналізувати вплив кожної «м'якої» навички окремо на юридичну професію, та детально дослідити методи й інструменти, які допоможуть ефективно й швидко опанувати відповідні навички якомога більшої кількості представників юридичної професії.

Література

1. Коваль К. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного університету*. 2015. № 2. С. 162-167.
2. Шестакова С. Використання інтерактивних методів навчання для формування soft skills у студентів юридичного профілю. URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/7710/1B2.pdf> (дата звернення 20.11.2024 р.).
3. Кочубей Т. Ткачук Ю. Соціальні навички soft skills у системі компетентностей майбутніх соціальних працівників. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. Вип. 2 (7). С. 42-51.
4. National Soft Skills Association. The soft skills disconnect. URL: <https://www.nationalskills.org/the-soft-skills-disconnect/> (дата звернення: 25.11.2024).
5. Joshua D. Rosenberg. Interpersonal dynamics: Helping Lawyers Learn the Skills, and the Importance of Human Relationship in the Practice of law. *University of Miami Law Review*. 2005. Volume 58. Article 16. № 4. P. 1225-1273.
6. Сторчай Д. Юрист майбутнього: PRO soft skill – як інструмент розвитку професійного правника. URL: <https://pravokator.club/news/yuryst-majbutnogo-pro-soft-skill-yak-instrument-rozvytku-profesijnosti-pravnyka/> (дата звернення: 30.11.2024).
7. 10 Essential Skills Proof Organization according to the World Economic Forum. 2020. URL: <https://lepaya.com/en/top-10-skills-of-the-future/#10-skills-of-2025> (дата звернення: 27.11.2024).
8. Tasso K. Essential Soft Skills for Lawyers. What they are and how to develop them. URL: <https://www.amazon.com/Essential-Soft-Skills-Lawyers-Develop/dp/1787423387> (дата звернення: 27.11.2024).

9. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. Emotional intelligence: New ability or eclectic traits? URL: https://scholars.unh.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1353&context=psych_facpub (дата звернення: 25.11.2024).
10. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Х.: Віват, 2020. 512 с.
11. Емпатія в юридичній практиці: чому це важливо? URL: <https://pravokator.club/news/empatiya-v-yurydychnij-praktytsi-chomu-tse-vazhlyvo/> (дата звернення: 29.11.2024).
12. Acker M. Connect through emotional intelligence. USA, Orlando: Advantage publishing, 2022. 199 p.

References

1. Koval K. Rozvytok «soft skills» u studentiv – ody z vazhlyvykh chynnykiv pratsevlashuvannia. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho universytetu*. 2015. № 2. S. 162-167 [in Ukrainian].
2. Shestakova S. Vykorystannia interaktyvnykh metodiv navchannia dlia formuvannia soft skills u studentiv yurydychnoho profilu. URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/7710/1B2.pdf> [in Ukrainian].
3. Kochubei T. Tkachuk Yu. Sotsialni navychky soft skills u systemi kompetentnostei maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. 2021. Vyp. 2 (7). S. 42-51 [in Ukrainian].
4. National Soft Skills Association. The soft skills disconnect. URL: <https://www.nationalsoftskills.org/the-soft-skills-disconnect/>.
5. Joshua D. Rosenberg. Interpersonal dynamics: Helping Lawyers Learn the Skills, and the Importance of Human Relationship in the Practice of law. *University of Miami Law Review*. 2005. Volume 58. Article 16. № 4. P. 1225-1273.

6. Storchai D. Yuryst maibutnoho: PRO soft skill – yak instrument rozvytku profesiinoho pravnyka. URL: <https://pravokator.club/news/yuryst-majbutnogo-pro-soft-skill-yak-instrument-rozvytku-profesijnosti-pravnyka/> [in Ukrainian].

7. 10 Essential Skills Proof Organization according to the World Economic Forum. 2020. URL: <https://lepaya.com/en/top-10-skills-of-the-future/#10-skills-of-2025>.

8. Tasso K. Essential Soft Skills for Lawyers. What they are and how to develop them. URL: <https://www.amazon.com/Essential-Soft-Skills-Lawyers-Develop/dp/1787423387>.

9. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. Emotional intelligence: New ability or eclectic traits? URL: https://scholars.unh.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1353&context=psych_facpub.

10. Houlman D. Emotsiinyi intelekt. Kh.: Vivat, 2020. 512 s. [in Ukrainian].

11. Empatiia v yurydychnii praktytsi: chomu tse vazhlyvo? URL: <https://pravokator.club/news/empatiya-v-yurydychnij-praktytsi-chomu-tse-vazhlyvo/> [in Ukrainian].

12. Acker M. Connect through emotional intelligence. USA, Orlando: Advantage publishing, 2022. 199 p.